

הוצאת תבונות מכללת הרצוג

ב"ה

מדי תקופת שנה מהדהדים באוזנינו צלילי ספר דברים; וביותר בצאתה של שנה זו, שנת השמיטה, ששתי פרשות בספרנו נוגעות אליה במישרין: האחת פרשת שמיטת כספים; והשנייה מעמד הקהל.

זו האחרונה, מעוררת מחדש את חוויית מעמד ברית סיני: "מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה... **הקהל את העם**... למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה'... ושמרו לעשות את כל דברי התורה... ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו ליראה את ה'... כל הימים אשר אתם חיים על האדמה..." (דברים, ל"א, יב-יג). לכשנדקדק באמור בספרנו לגבי מעמד סיני, נמצא כי הקבלות התוכן והסגנון מאלפות, ומקישות את שני המעמדות זה לזה, "השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך והודעתם לבניך ולבני בניך. יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחרב באמר ה' אלי **הקהל לי את העם ואשמעם** את דברי אשר ילמדון **ליראה אתי כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת בניהם ילמדון**" (דברים, ד', ט-י).

ייתכן שמקבילה זו התגננה לו לרמב"ם בקבעו לגבי מצוות הקהל (חגיגה, ג', ה): "וגרים שאינן מכירין חייבין להכין לבם ולהקשיב אוזנם לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה **כיום שניתנה בו בסיני**...". ודגש בא בדברי הרמב"ם (שם) על עצם המעמד ולא על תוכנו: "אפילו חכמים גדולים שיודעים כל התורה כולה חייבין לשמוע בכוונה גדולה יתרה; ומי שאינו יכול לשמוע מכוון לבו לקריאה זו, שלג קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת, ויראה עצמו כאילו עתה נצטווה בה, ומפי הגבורה שומעה..."

אף המצווה הראשונה שאותה זכרנו בדברינו - שמיטת כספים - משמעות רבה נודעת לה. שום הלכה, חוק ומשפט אינם יכולים למצות את החובה המוסרית החברתית המוטלת על האדם. ולאחר מצוות התורה: "שמוט כל בעל משה ידו... לא יגש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמטה לה" (דברים, ט"ו, ב) בא חשש זה לידי ביטוי גלוי בתורה עצמה: "השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמיטה ורעה עינך באחיק האביון ולא תתן לו וקרא עליך אל ה' והיה בך חטא" (שם, שם, ט).

טורח ספר דברים לשבץ בחוקיו ובמשפטיו נימוקים והיגדים מוסריים (כגון: "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך ואכלו ושבעו"; "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים"; "לא יקשה בעיניך בשלחך אתו חפשי מעמך"; "כי עני הוא ואליו הוא נשא את נפשו"; ועוד), למען לא יתפתה האדם לצאת ידי חובת ההלכה, החוק והמשפט וידוש בעקבו את מה שמצווים שלמות הלב וישרותו: "נתן נתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו" (שם, שם, ז). הדרשה לשלמות הלב ולתשובתו היא מהיסודות המלווים את ספר דברים מתחילתו (כגון: "מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אתי"; "וואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך... והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך"; "כי תאמר בלבבך"; "וידעת עם לבבך"; "ואמרת בלבבך"; "ולעבד את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך"; ועוד) ומודגשים בתוקף יתר עם סיומו (כגון: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב"; "אשר לבבו פנה"; "והתברך בלבבו"; "והשבת אל לבבך"; "ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך"; "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותיו"; ועוד).

מגדים ד (תשרי תשמ"ח)

הוצאת תבונות מכללת הרצוג

תפיסה זו, היא היא עצמה גרמה לו להילל הזקן לתקן פרוזבול (משנה, שביעית, י', ג); היא שהביאתו למאמרו המפורסם לאותו נכרי שבא לפניו להתגייר "דעלך סני, לחברך לא תעבד - זו היא כל התורה כולה" (בבלי, שבת, לא, ע"א); היא שהביאה חכמים לכפות על מידת סדום (בבלי, בבא בתרא, יב, ע"ב); ועוד.

שני יסודות אלו זכרון מעמד הר סיני והחובה המוסרית-חברתית הם מאשיותיו של ספר דברים. שניהם מוצאם ומובאם הוא הלב.

במספר מאמרים בגיליון זה נמצא התייחסויות לנושאים אלה מאספקטים שונים ועל פי דרכו של כל כותב.

בין שאר המאמרים בגיליון מאמרה של ר. רביב שבמוקדו מעש החינוך מתוך התמודדות עם שאלות מקראיות חינוכיות מהותיות שמעלה ביקורת המקרא.

פתחנו אף מדור לזוטות פרשניות נושאים קצרים שאין בהם כדי למלא יריעת מאמר.

אנו מקווים כי גיליון זה ישמש אבן דרך, וכי נעמוד גם להבא בהוצאתם של שלושה גיליונות מדי שנה.

נשמח לקבל מקוראינו דברי התייחסות וביקורת, הערות ומשאלות.

בברכת שנה טובה
המערכת

מגדים ד (תשרי תשמ"ח)

www.herzog.ac.il